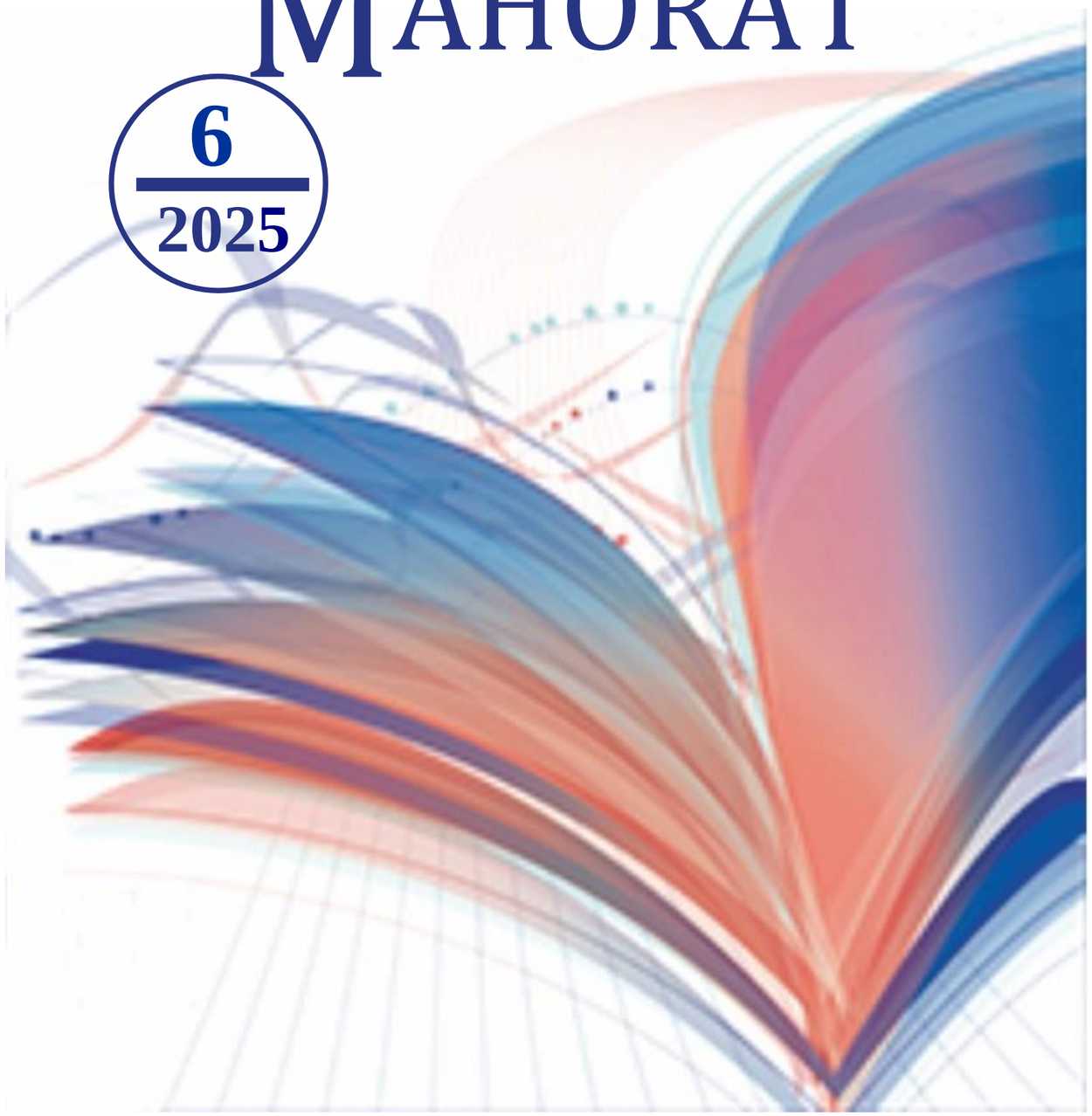
ISSN 2181-6833

PEDAGOGIK MAHORAT

6
2025

ISSN 2181-6833
9 772181 683301

ISSN 2181-6883

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

6-son (2025-yil,iyun)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2025

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal
2025, № 6

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrdagi qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo‘yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo‘lgan zaruriy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.
Jurnal 1 yilda 12 marta chiqadi.

Jurnal O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro‘yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: 200117, O‘zbekiston Respublikasi,Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko‘chasi, 11-uy.
Elektron manzil: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

TAHRIR HAY’ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich– pedagogika fanlari doktori, professor
Mas’ul kotib: Sayfullayeva Nigora Zakiraliyevna – pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Navro‘z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Rasulov To‘lqin Husenovich, fizika-matematika fanlari doktori (DSc), professor
Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G‘arbiy Universitet, Bolgariya)
Andriyenko Yelena Vasilyevna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Fizika, matematika, axborot va texnologiya ta’limi instituti, Novosibirsk, Rossiya)
Romm Tatyana Aleksandrovna pedagogika fanlari doktori, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti Tarix, gumanitar va ijtimoiy ta’lim instituti, Novosibirsk, Rossiya)
Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)
Zotova Firuza Raxmatullovna, pedagogika fanlari doktori, professor (Volgabo‘yi davlat jismoniy tarbiya, sport va turizm universiteti, Rossiya)
Hamroyev Alijon Ro‘ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor
Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)
Tadjixodjayev Zokirxo‘ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor
Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor
O‘rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor
Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor
Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Olimov Shirinboy Sharofovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Chariyev Irgash To‘rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor
Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor
Ro‘ziyeva Dilnoza Isomjonovna, pedagogika fanlari doktori, professor
Qurbonova Gulnoz Negmatovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)
To‘xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Nazarov Akmal Mardonovich, psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Dilova Nargiza Gaybullayevna, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Jumayev Rustam G‘aniyevich, siyosiy fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Abdullayev Mehriddin Junaydulloyevich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Sattorov Anvar Ergashovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), professor
Nurulloyev Firuz No‘monjonovich, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)
Navruz-Zoda Layli Baxtiyorovna, iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Fayziyeva Umida Asadovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xalikova Umida Mirovna, pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО
Научно-теоретический и методический журнал
№ 6, 2025

Решением Высшей аттестационной комиссии при Кабинете Министров Республики Узбекистан от 29 декабря 2016 года журнал включён в перечень изданий, рекомендованных для публикации научных результатов статей по направлениям «**Педагогика»** и «**Психология»**.

Журнал основан в 2001 году.
Журнал выходит 12 раз в год.

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: 200117, Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.
E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор
Ответственный редактор: Сайфуллаева Нигора Закиралиевна – доктор философии педагогических наук (PhD)

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук, профессор
Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор
Навруз-заде Бахтиёр Нигматович, доктор экономических наук, профессор
Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор
Расулов Тулкин Хусенович, доктор физико-математических наук, профессор
Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)
Андриенко Елена Васильевна (Институт физико-математического, информационного и технологического образования НГПУ, Новосибирск, Россия)
Ромм Татьяна Александровна (Институт истории, гуманитарного, социального образования ФГБОУ ВО НГПУ, Новосибирск, Россия)
Чудакова Вера Петровна, кандидат психологических наук (Национальная академия педагогических наук Украины, Украина)
Зотова Фируза Рахматулловна, доктор педагогических наук, профессор (Поволжский государственный университет физической культуры , спорта и туризма, Россия)
Хамроев Алижон Рузикулович, доктор педагогических наук (DSc), профессор
Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор
Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор
Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)
Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор
Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор
Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор
Дурдиев Дурдимурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор
Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор
Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор
Чариев Ирграш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор
Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор
Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук, профессор
Рузиева Дилноза Исомжоновна, доктор педагогических наук, профессор
Курбонова Гулноз Негматовна, доктор педагогических наук (DSc), профессор
Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор филологических наук (DSc), профессор
Назаров Акмал Мардонович, доктор психологических наук (DSc), профессор
Дилова Наргиза Гайбуллаевна, доктор педагогических наук (DSc), профессор
Жумаев Рустам Ганиевич, доктор философии политических наук (PhD), доцент
Абдуллаев Мехриддин Жунайдуллоевич, доктор педагогических наук (DSc), профессор
Сатторов Анвар Эргашович, доктор философии педагогических наук (PhD), профессор
Нуруллоев Фируз Нумонжонович, доктор философии педагогических наук (PhD)
Навруз-заде Лайли Бахтиёровна, доктор философии экономических наук (PhD), доцент
Файзиева Умида Асадовна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент
Халикова Умида Мировна, доктор философии педагогических наук (PhD), доцент

PEDAGOGICAL SKILLS
The scientific-theoretical and methodical journal
№ 6, 2025

By the decision of the Higher Attestation Commission under the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan dated December 29, 2016, the journal was included in the list of publications recommended for publishing scientific results of articles in the areas of «**Pedagogy**» and «**Psychology**».

The journal was founded in 2001.
The journal is published 12 times a year.

The journal is registered by the Bukhara Department of the Agency for Press and Mass Communication of Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: 200117, Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.
E-mail: nashriyot_buxdu@buxdu.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.
Editor: Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Nigora Z. Sayfullaeva

Doctor of Economics Sciences Prof. Obidjon X. Xamidov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzokboy Sh. Begimkulov
Doctor of Economics Sciences, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holboy I.Ibragimov
Doctor of Physical and Mathematical Sciences (DSc), Prof. Tulkin Kh. Rasulov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Andrienko Yelena Vasilyevna (Russia)
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Romm Tatyana Aleksandrovna (Russia)
Candidate of Psychology, Vera P. Chudakova (Kiev, Ukraina)
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Zotova Firuza Raxmatullovna (Russia)
Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Alijon R. Hamroev
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova
Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)
Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev
Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov
Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva
Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev
Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Irgash T. Chariev
Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Dilnoza I. Ruzieva
Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova
Doctor of Philology, Prof. Qahramon R.Tuxsanov
Doctor of Psychology, Prof. Akmal M. Nazarov
Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Nargiza G. Dilova
PhD in Political Sciences, Doc. Rustam G.Jumaev
Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Prof. Mekhriddin J. Abdullaev
PhD in Pedagogical Sciences, Prof. Anvar E. Sattorov
PhD in Pedagogical Sciences, Firuz N. Nurulloev
PhD in Economics Sciences, Doc. Layli B. Navruz-zade
PhD in Pedagogical Sciences, Doc. Umida A. Fayzieva
PhD in Pedagogical Sciences, Doc.Umida M. Khalikova

	KURALOVA Gulnaz Jaqsilik qizi	Ta’limning raqamli transformatsiyasi sharoitida fizika fanini o‘qitishda teskari sinf metodini integratsiyalash	196
	QULDOSHEVA Dilso'z Sunnatovna	Biologiya darslarida ekologik ekskursiyalarni tashkil etish metodikasini takomillashtirish	200
	RAVSHANOVA Madina Ilhom qizi	Matematikadan sinfdan tashqari mashg‘ulotlarni tashkil qilishning ahamiyati	207
	SARIMOVA Dildora Soataliyevna	Kimyo fanini o‘qitishda zamonaviy yondashuvlar	214
	ШАРИПОВА Лобар Олимовна	Использование современных инновационных технологий в самостоятельном обучении преподаванию химии	221
	JUMANOVA Sohiba Yuldoshovna	Kimyo ta’limida bilimlarni tizimli tarzda shakllantirish va informatsiyani qayta kodlashga qaratilgan metodik yondashuvlar	226
JISMONIY MADANIYAT VA SPORT			
	ASHIROV Anvar Azamat o‘g‘li	Jismoniy imkoniyati cheklangan talabalarga kurash elementlarini o‘rgatishda maxsus metodikadan foydalanish usullari	231
	BEKOV Dilshod Hayitboyevich	10-12 yoshli kurashchi- qizlar uchun o'ziga xos jismoniy tayyorgarlik rejalari va ularning samaradorligi	235
	BOQIYEV Fazliddin Xabibjon o‘g‘li	Tayanch-harakat tizimida nuqsoni bor o‘quvchi yoshlarni tezkorlik jismoniy sifatini takomillashtirish uslubiyati	239
	ESHMATOV G‘ayrat Egamberdiyevich	Umumta’lim maktab o‘quvchilarining jismoniy qobiliyatlarini shakllantirishda xorijiy tajribalar	244
	QODIROV Jurabek Mamatsimonovich	Sportning birdamlikka asoslangan ta’lim turi-olimpiya ta’lim turi	249
	ASHIROV Anvar Azamat o‘g‘li	Jismoniy imkoniyati cheklangan talabalarga kurash elementlarini o‘rgatishda maxsus o‘quv dasturlarining ahamiyati	253
	BOYMIRZAYEVA Madinaxon Ilhomjon qizi	O‘rta va uzoq masofalarga yuguruvchi talaba-sportchilarning maxsus jismoniy tayyorgarligini rivojlantirish	258
	YARASHEVA Dilnoza Ismoil qizi	Ganddbolchilarning olimpiya o‘yinlari haqida bilim va tushunchalari	262
	SIROJEV Shoxrux Fayzullo o’g’li	Jismoniy tarbiya o‘qituvchilarining kasbiy faoliyatida uchraydigan muammolar va ularning yechimlari	266
	ORUNBAYEV Azamat	Texnologiyaning sportdagi natijadorlik sohasiga ta’siri	270
	MO‘MINOV Feruzjon Ilxomovich	Yosh futbolchilarda kompleks tayyorgarlik davrida qulay va noqulay oyoqlarda bajariladigan mashqlar majmuini takomillashtirish metodikasi	274

BIOLOGIYA DARSLARIDA EKOLOGIK EKSKURSIYALARNI TASHKIL ETISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Quldosheva Dilso'z Sunnatovna,
Navoiy viloyati pedagogik mahorat markazi
Ta'lim sifatini nazorat qilish bo'limi bosh mutaxassisi

Mazkur ishda biologiya darslarida ekologik ekskursiyalarni tashkil etish metodikasini takomillashtirish masalasi o‘rganilgan. Ekologik ekskursiyalar o‘quvchilarda tabiatga ongli munosabatni shakllantirish, ekologik madaniyat va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish vositasi sifatida muhim o‘rin tutadi. Ishda ekskursiyalarni tayyorlash, o‘tkazish va natijalarni tahlil qilish bosqichlari batafsil yoritilgan. Shuningdek, ekologik ekskursiyalar metodikasini zamonaviy texnologiyalar va integratsiyalashgan yondashuv asosida takomillashtirish yo‘llari ko‘rsatib berilgan. Tadqiqot natijasida ekologik ekskursiyalarni metodik jihatdan takomillashtirish o‘quvchilarning nazariy bilimlari va amaliy tajribalarini mustahkamlashga xizmat qilishi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: *biologiya darslari ,ekologik ekskursiya, metodika, ekologik ta’lim, amaliy ko‘nikmalar, tabiatni asrash, kuzatish va tahlil, innovatsion yondashuv, integratsiya, ekologik madaniyat, ekologik tarbiya, tabiiy obyektlar, ekskursiya marshruti, o‘quvchilarning ekologik bilimlari, ekologik ongni shakllantirish.*

IMPROVING THE METHODOLOGY OF ORGANIZING ECOLOGICAL EXCURSIONS IN BIOLOGY LESSONS

This work examines the improvement of methods for organizing ecological excursions in biology lessons. Ecological excursions play an important role in developing students' conscious attitude toward nature, ecological culture, and practical skills. The study thoroughly describes the stages of preparation, implementation, and analysis of excursion results. It also outlines ways to enhance the methodology of ecological excursions through modern technologies and an integrated approach. The research concludes that improving the methodology of ecological excursions helps strengthen students' theoretical knowledge and practical experience.

Keywords: *biology lessons, ecological excursion, methodology, ecological education, practical skills, nature conservation, observation and analysis, innovative approach, integration, ecological culture, ecological education, natural objects, excursion route, students' ecological knowledge, formation of ecological awareness.*

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ ОРГАНИЗАЦИИ ЭКОЛОГИЧЕСКИХ ЭКСКУРСИЙ НА УРОКАХ БИОЛОГИИ

В данной работе изучены вопросы совершенствования методики организации экологических экскурсий на уроках биологии. Экологические экскурсии играют важную роль в формировании у учащихся сознательного отношения к природе, экологической культуры и практических навыков. В исследовании подробно освещены этапы подготовки, проведения и анализа результатов экскурсий. Также представлены пути совершенствования методики экологических экскурсий на основе современных технологий и интегративного подхода. В результате исследования обосновано, что совершенствование методики экологических экскурсий способствует укреплению теоретических знаний и практического опыта учащихся.

Ключевые слова: *Уроки биологии, Экологическая экскурсия, Методика Экологическое образование, Практические навыки, Охрана природы, Наблюдение и анализ, Инновационный подход, Интеграция, Экологическая культура Экологическое воспитание, Природные объекты, Экскурсионный маршрут Экологические знания учащихся, Формирование экологического сознания.*

Kirish. Bugungi kunda umumiy o‘rta ta’lim maktablarida biologik ta’lim muhim ahamiyatga ega bo‘lib, o‘quvchilarning ekologik mas’uliyatini shakllantirib, rivojlantirishda asosiy omil sanaladi. O‘quvchilarning atrof-muhitga nisbatan xulq - atvorining ekologik madaniyatini rivojlantirish va tabiatga mas’uliyatli munosabatni shakllantirishda biologiya fani doirasida, zamonaviy ekologik muammolarni

tushunish, o‘quvchilarda inson-tabiat munosabatlarida ijodiy munosabatni rivojlantirish, tabiatdagi o‘z xatti-harakatlarini tahlil qilish, atrof-muhit holati uchun shaxsiy javobgarlikni rivojlantirish kabi vazifalarni hal qilishga e’tiborni qaratish bugungi kunning dolzarb masalasidir. Bunda o‘qituvchining ustun roli o‘quvchilarning passiv pozitsiyasini faol pozitsiyaga o‘tkazish uchun o‘quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy yondashuv va usullarini, o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi o‘zaro ijobiy munosabatlarni izlashga majbur qiladi. Bu esa o‘quvchilarda, bilim olish zarurati kabi quyidagi ijtimoiy adekvat qadriyatlarni shakllantiradi: bilimlarni o‘zlashtirish bo‘yicha o‘qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlarni mustaqil tashkil etish qobiliyati, ekologik ta’lim muammolarini hal qilishning eng maqbul usullarini tanlash, ta’lim va tarbiya sifatini rivojlantirish uchun rejalashtirilgan o‘quv faoliyatida faol ishtirok etish, o‘z-o‘zini va tengdoshlarini hurmat qilish. Amaliyot shuni ko‘rsatadiki, bunda ekologik ekskursiyalar darslarni to‘ldiradigan o‘quv ishlarining yordamchi shakli sifatida tanlash ko‘pgina omillar bilan belgilanadi, ularning asosiylari maktabning asosiy maqsadli sharoiti va joriy o‘quv jarayoning o‘ziga xos maqsadlarini o‘z ichiga oladi.

Hozirgi kunda ekologik ta'lim va tarbiya biologiya fanining muhim tarkibiy qismi sifatida shakllangan. Ayniqsa, maktab va oliy o‘quv yurtlarida ekologik ekskursiyalarni tashkil etish o‘quvchilarda tabiatga ongli munosabat, ekologik madaniyat va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Zamonaviy ta'lim metodikasi ekologik ekskursiyalarni samarali tashkil etishni talab etadi. Shu sababli bu metodikani takomillashtirish dolzarb masalalardan biridir. Ekologik ekskursiyalar biologiya ta'limida muhim rol o‘ynaydi, chunki ular o‘quvchilarga tabiatni o‘rganish uchun amaliy imkoniyatlar yaratadi. Ekskursiyalarni o‘tkazish orqali o‘quvchilar ekologik tizimlarni va ularning o‘zaro bog‘liqligini bevosita kuzatib, amaliy bilimlarga ega bo‘ladilar, ekologik ekskursiyalar orqali o‘quvchilarda tabiatga nisbatan ongli munosabat, tabiatni asrashga qaratilgan mas'uliyat shakllanadi, amaliy ko‘nikmalarni rivojlantiradi, ekskursiyalar o‘quvchilarga kuzatish, tahlil qilish, natijalarni yozib olish kabi amaliy ko‘nikmalarni o‘rgatadi. Ekologik ekskursiyalarni tashkil etish bosqichlari quyidagicha: tayyorlov bosqichi-maqsadlarni belgilash, ekskursiyaning maqsadi va vazifalarini aniq belgilash, o‘quvchilarning ekologik bilimlarini qanday rivojlantirish kerakligini aniqlashdan iborat.Reja tuzish-ekskursiyaning joyi, vaqti, o‘tkazish usullari va ko‘rib chiqiladigan ekologik obyektlar belgilanishi lozim. Materiallar tayyorlash-o‘quvchilarni ekskursiyaga tayyorlash uchun kerakli ma'lumotlar, asbob-uskunalar (masalan, lupa, kompas, termometr) va xavfsizlik qoidalari tayyorlanadi. Ekskursiyani o‘tkazish bosqichi-marshrut bo‘yicha harakat-o‘quvchilarni tabiiy obyektlar va ekotizimlar bo‘ylab olib borish, ular haqida batafsil ma'lumot berish. O‘quvchilarning faol ishtiroki - o‘quvchilarga kuzatish topshiriqlari berish, amaliy ishlarni bajarish (masalan, o‘simlik va hayvonlarni aniqlash, ekotizimdagi o‘zgarishlarni yozib olish) o‘qituvchining roli-o‘qituvchi ekskursiya davomida yo‘l-yo‘riq ko‘rsatish, o‘quvchilarga yordam berish va ekologik muammolarni tahlil qilishda yo‘l-yo‘riq ko‘rsatadi. Natijalarni tahlil etish bosqichi-kuzatishlar va natijalar-ekskursiya yakunida o‘quvchilar o‘z kuzatishlari asosida xulosalar chiqaradilar. Hisobot tayyorlash:-o‘quvchilar ekologik ekskursiya haqida qisqacha hisobot tayyorlab, o‘z tahlil va takliflarini bayon etadilar. Muammolarni muhokama qilish-mahalliy ekologik muammolarni (masalan, ifloslanish, tabiatni asrash masalalari) muhokama qilish va bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqiladi.

Ekologik ekskursiyalarni takomillashtirish uchun bir qancha yo‘llarni sanab o’tamiz:

-integratsiyalashgan yondashuv: biologiya, geografiya, kimyo va boshqa fanlar o‘rtasida integratsiyalashgan yondashuvni joriy etish orqali ekologik ekskursiyalarni yanada samarali qilish mumkin.

-zamonaviy texnologiyalarni joriy etish:ekskursiyalarni o‘tkazishda GPS texnologiyalari, mobil ilovalar va raqamli xaritalardan foydalanish o‘quvchilarga o‘z kuzatishlarini raqamli tarzda qayd etishga yordam beradi.

-o‘quvchilarni faol ishtirokiga jalb etish: o‘quvchilarga ekologik loyiha yoki tadqiqotlar uchun topshiriqlar berish, guruhlarga bo‘lish va o‘rganilayotgan mavzu bo‘yicha mustaqil ishlashni rag‘batlantirish muhimdir.

-interaktiv yondashuvlar:ekologik viktorinalar, kvestlar, ekologik o‘yinlar va musobaqalar orqali ekskursiyalarni yanada qiziqarli va ta'sirchan qilish mumkin.

Innovatsion ekologik ekskursiyalarni tashkil etish bo’yicha Namangan muhandislik texnologiya instituti o‘qituvchisi Ibroximjon Qurbonovning tadqiqotida biologiya va botanika darslarida ekologik ekskursiyalarni innovatsion metodlar asosida tashkil etish masalalari yoritilgan. Ushbu maqolada ekskursiyalarni rejalashtirishda mahalliy tabiiy obyektlar va sharoitlarni hisobga olish, biologik jarayonlarni amaliy kuzatish orqali o‘quvchilarning ekologik ongini rivojlantirishga urg‘u berilgan. STEAM yondashuvi orqali ekologik ta'limni integratsiyalash bo’yicha Ozoda Tojiyeva va Siroj Yuldashevning maqolasida biologiya darslarida STEAM (Fan, Texnologiya, Muhandislik, San'at va

Matematika) yondashuvini qo‘llash orqali ekologik ta'limni integratsiyalashning ahamiyati ta'kidlangan. Bu yondashuv o‘quvchilarda ekologik tafakkurni rivojlantirish, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish va tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni o‘stirishga xizmat qiladi. Loyiha asosida ta'lim texnologiyalaridan foydalanish nomli maqola muallifi M. Xolboyeva biologiya darslarida loyiha asosida ta'lim texnologiyalarini qo‘llash metodikasini yoritgan. Bu usul o‘quvchilarda ekologik muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan loyihalarni ishlab chiqish orqali amaliy bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi. Ekologik ta'limni takomillashtirish bo‘yicha davlat tashabbuslari O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarorlari asosida ekologik ta'limni takomillashtirishga qaratilgan yangi o‘quv kurslari va modullar ishlab chiqilgan. Masalan, “Ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari” integrativ kursi bakalavriat ta'lim yo‘nalishlarida joriy etilgan. Shuningdek, “Ekologik xavfsizlik”, “Mintaqaviy ekologiya” kabi yangi kurslar ham o‘quv dasturlariga kiritilgan. Biologiya darslarida tizimli tafakkurni rivojlantirish bo’yicha Mustafaqulova va Ismatullayevning maqolasida biologiya darslarida o‘quvchilarning tizimli tafakkurini rivojlantirish metodikasi takomillashtirilgan. Ushbu yondashuv ekologik masalalarni tizimli ravishda o‘rganish, o‘quvchilarda ekologik muammolarni kompleks tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Aynan ushbu sohada so’nggi yangiliklardan, Namangan muhandislik texnologiya instituti o‘qituvchisi Ibrohimjon Qurbonovning tadqiqotida biologiya va botanika darslarida ekologik ekskursiyalarni innovatsion metodlar asosida tashkil etish masalalari yoritilgan. Ushbu maqolada ekskursiyalarni rejalashtirishda mahalliy tabiiy obyektlar va sharoitlarni hisobga olish, biologik jarayonlarni amaliy kuzatish orqali o‘quvchilarning ekologik ongini rivojlantirishga urg‘u berilgan.Ozoda Tojiyeva va Siroj Yuldashevning maqolasida biologiya darslarida STEAM (Fan, Texnologiya, Muhandislik, San'at va Matematika) yondashuvini qo‘llash orqali ekologik ta'limni integratsiyalashning ahamiyati ta'kidlangan. Bu yondashuv o‘quvchilarda ekologik tafakkurni rivojlantirish, amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish va tabiatga nisbatan mas'uliyatli munosabatni o‘stirishga xizmat qiladi. “Loyiha asosida ta'lim texnologiyalaridan foydalanish” mavzusida M. Xolboyeva biologiya darslarida loyiha asosida ta'lim texnologiyalarini qo‘llash metodikasini yoritgan. Bu usul o‘quvchilarda ekologik muammolarni hal qilishga yo‘naltirilgan loyihalarni ishlab chiqish orqali amaliy bilimlarni mustahkamlashga yordam beradi.

“Biologiya darslarida tizimli tafakkurni rivojlantirish” mavzusida Mustafaqulova va Ismatullayevning maqolasida biologiya darslarida o‘quvchilarning tizimli tafakkurini rivojlantirish metodikasi takomillashtirilgan. Ushbu yondashuv ekologik masalalarni tizimli ravishda o‘rganish, o‘quvchilarda ekologik muammolarni kompleks tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari asosida ekologik ta'limni takomillashtirishga qaratilgan yangi o‘quv kurslari va modullar ishlab chiqilgan. Masalan, “Ekologik madaniyat va barqaror taraqqiyot asoslari” integrativ kursi bakalavriat ta'lim yo‘nalishlarida joriy etilgan. Shuningdek, “Ekologik xavfsizlik”, “Mintaqaviy ekologiya” kabi yangi kurslar ham o‘quv dasturlariga kiritilgan.

Takliflar:

-ekskursiya dasturlarini yangilash:o‘quv dasturlariga zamonaviy ekologik muammolarni o‘z ichiga olgan, mahalliy va global ekologik holatni yorituvchi ekskursiya mavzularini kiritish zarur.

-mahalliy tabiiy obyektlardan keng foydalanish:ekskursiyalarni o‘tkazishda maktabga yaqin bo‘lgan tabiat bog‘lari, suv havzalari, o‘rmonlar va dala sharoitlarini faol jalb qilish kerak.

-o‘quvchilarni mustaqil izlanishga yo‘naltirish: Har bir ekskursiyada o‘quvchilarga mustaqil kuzatish topshiriqlari berilishi va ular asosida kichik ilmiy hisobotlar tayyorlash talab qilinishi lozim.

-interaktiv metodlarni qo‘llash:ekskursiyalarni qiziqarli va samarali o‘tkazish uchun ekologik o‘yinlar, viktorinalar, kvestlar, ekologik loyihalar va musobaqalarni tashkil etish taklif etiladi.

-zamonaviy texnologiyalarni joriy etish:mobil ilovalar, raqamli xaritalar, GPS qurilmalari yordamida ekskursiya marshrutlarini belgilash va natijalarni raqamli tarzda qayd etish metodikasini rivojlantirish kerak.

Xulosa. Biologiya darslarida ekologik ekskursiyalarni samarali tashkil etish – o‘quvchilarda ekologik madaniyatni shakllantirish, ularni tabiatni anglash va muhofaza qilishga yo‘naltirishning muhim pedagogik vositasidir. Ekskursiyalar nafaqat nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lashga, balki o‘quvchilarda kuzatuvchanlik, mustaqil fikrlash va ilmiy-tadqiqot ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ekskursiyalarni mahalliy ekologik muammolarni o‘rganish, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish orqali ham boyitish mumkin. Bu esa biologiya ta’limini hayotga yaqinlashtirib, o‘quvchilarni faol fuqarolik pozitsiyasiga ega bo‘lishga undaydi.

Adabiyotlar:

1. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch” – Toshkent, 2008.
2. Abduraxmonov Q. "O‘zbekiston tabiatining biologik xilma-xilligi", Toshkent, 2016.
3. Qodirov A., Toshpulatov A. "Biologiya o‘qitish metodikasi", Toshkent, 2019.
4. Sharipova D. "Ekologik ta’lim va tarbiya asoslari", Toshkent, 2015.
5.Axmedov E. va boshqalar. Umumiy biologiya. — Toshkent: O‘qituvchi, 2020.
6. Jo‘rayev M. Ekologiya va atrof-muhit muhofazasi asoslari. — Toshkent: Fan, 2019.
7. Karimova D.X. Biologiya ta’limida ekskursiyalarni tashkil etish metodikasi. — Toshkent, 2021.
8. Ziyayeva G. O‘quv jarayonida interaktiv metodlar. — Samarqand, 2020.
9. Mavlonova R. va boshqalar. Pedagogika. — Toshkent: “Ilm Ziyo”, 2022.
10. UNESCO (2021). Education for Sustainable Development: A Roadmap. Paris.